

ROZSZERZAĆ SIĘ (49) *vb impf*

rozszerzać się (25), **rozszyrzać się** (16), **roszerzać się** (5), **roszyrzać się** (2), **roszszyrzać się** (1); rozszerzać się *FalZioł* (2), *GlabGad*, *Leop*, *BibRadz*, *BielKron* (4), *GrzegRóżn*, *WujJudConf*, *BudBib*, *SkarŻyw*, *Calep* (2), *GrabowSet*, *WujNT* (2), *SarnStat*; rozszyrzać się *ListRzeź*, *PatKaz II*, *KromRozm III*, *LubPs* (3), *RejWiz*, *RejPos* (7), *NiemObr*; roszyrzać się *MycPrz* (2); rozszerzać się : rozszyrzać się : roszerzać się : roszszyrzać się *RejPs* (1:-:2), *Mącz* (5:-:3), *RejAp* (-:1:-:1).

się (38), się (11).

rozłz- (34), rozłf-, rozłs- (4), rozłz-, rozłf- (3).

o oraz a jasne; -e- (8), -é- (1) *SarnStat*.

inf rozszerzać się (13). \diamond *praes 1 sg* rozszerzam się (4). \diamond *3 sg* rozszerzå się (9). \diamond *3 pl* rozszerzają się (2). \diamond *praet 3 sg m* rozszerzåł się (1). *f* rozszerzała się (6). *n* rozszerzało się (1). \diamond *fut 3 sg m* będzie się rozszerzåł (1). *f* rozszerzać się będzie (3). \diamond *imp 2 pl* rozszerzåjcie się (1). \diamond *3 pl* niech się rozszerzają (1). \diamond *con 3 sg m* by się rozszerzåł (1). *f* by się rozszerzała, rozszerzałaby się (3). *n* by się rozszerzało (3).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVI w.* (jeden z niżej notowanych przykładów) s.v. rozszerzyć.

1. Powiększać się, zwłaszcza pod względem rozmiarów, zasięgu, nasilenia; *dilatari Vulg*, *PolAnt*; *diffundere*, *extendere*, *patescere*, *serpere Mącz*; *latescere Calep* (34) : *Mącz* 139d; *Latesco*, *Latus fio*, et in latum extendor – Rozłzerzam się. *Calep* 586a; [Pateo Rozłzyrzam się/ rołpołtrzam się/ otworzyły ięstem. *UrsinGramm* 238 (*Linde*)].

a. O rozmiarach fizycznych (21) : Lecz (łzerokość [pomieszczenia]) rozłzerzała się y obchodziła włtępując ku gorze do pobocznic/ bo się opáfował dom włtępując ku gorze wokoło ze włząd (onego) domu *BudBib Ez* 41/7.

W przeciwstawieniach: »rozszerzać się ... cieńnić się, kurczyć się« (2); *BielKron* 274; [heretycy] zmyłlili onego Bogå łfność [...] powiedåiåc że ięft ieden/ włzåkoż Troiåki/ ktory thåk się czåfem kurczy åby iednym był/ å czåfem się rozłzerza åby był Troiåkiem *GrzegRóżn* F2.

Szeregi: »rozszerzać się i na dłużå iść« (1): Ięft też *Cimerius Bofforus*/ [...] tåm się zåfie morze rozłzerza y nå dłużå dåleko idzie/ y zåfię się cieñni/ tåk iż z Europy przeiåzdu nie måłz *BielKron* 274.

»rozciågåc się i rozszerzać« (1): Iåka ięft materia mięfa żołådkowego. (-) Ięft twarda żyłfsta å barzo czuyna. [...] żyłfsta aby się on rozciågål y rozłzerzål gdy by tam wiele nakładzono. *GlabGad* E7.

Przen (2) : Vłtå nålfe otworzone łå ku wam/ o Koryntowie/ ferce nålfe rozłferzyło się w nas [...] rozłferzåjcie się y wy. *Leop 2.Cor* 6/13.

rozszerzać się czym (1): Tåkiemi przykådy tuczylå się y rozłzerzåłå w Bogu dułzå iego [św. *Jana Jåłmużnika*]/ y wielce się ku nålłådowåniu tåkich cnot pobudzål. *SkarŻyw* 97.

a. O roślinach: *rozrastać się*; *spargere se Mącz* (5) : *Spargere se aristas vel brachia dicitur herba*, *Rozrålftåc å rozłzerzåc się*. *Mącz* 403d.

Zwroty: »rozszerzać się aż do granic ziemie« (1): Widziałem drzewo w pośrodku ziemie/ [...]. Wielkie y mocne drzewo/ tåk iż wyłokość iego dothykålå niebå/ å rozłzerzåło się åż do grånic włzey ziemie [et aspectus eius ad finem universae terrae]. *BibRadz Dan* 4/8.

»rozszerzać się po ziemi« (1): Serpere etiam dicuntur herbae per humum, Rozrąftać Rozszerzać się po ziemi. *Mącz* [388]b.

Przen (2) : O święta Páni Czyrkwi [*tj. Kościele święty*]/ krolá twego/ Proś/ niech gorczyć ma łan z ciáła mego. Proś niech gáłázki iey się rozszerzáią/ Ziarná szczerości niech łtrączki oddáią *GrabowSet* O2.

rozszyrzać się czym [= jako co] *miedzy czym* (1): [*falesznicy*] mowili: Dopusć nam Pánie/ niechay wyplewiemy kákol ten [*tj. fałszywą naukę*]. Ale miáło wyplewienia/ iefczće się łámi łrosłzym kákołem rozszyrzáią *miedzy* tym wiernym náfieniem Páná łwoiego. *RejPos* 54v.

β. *O terytorium (zajmowanej powierzchni), też o zasięgu terytorialnym* (6) : Obaczywłszy to pośpolity lud wyłpu onego/ iż się Hifzpanowie rozszerzáią/ pośłáli do przełożonego ich mówiąc: iż wolim dań pośtąpić iáką nam włożą/ niżliby thu Hifzpani mieli być á oliádác. *BielKron* 442v.

rozszyrzać się gdzie (2): Szwedłki też Krol w Inflanćiech będzie się rozszyrzał *MycPrz* I [C]2, II C2.

Zwrot: »daleko się rozszerzać« (1): Niemieckie kráiny thylko pierwey były od Dunáią do Renu/ włzákże dziś zá Dunáiem dáleko łą/ zwłáfczćá gdy Krześciánłką wiárę przyięli/ bo zá pogánłtwá nie dáli się im Rzymiánie albo Fráncuzowie dáleko rozszerzác. *BielKron* 282.

»roszerzać się precz« (1): Paulo latior patescit campus, Roszerza się precz. *Mącz* 283c.

»na wsze strony się rozszerzać« (1): Wybrálišmy nowo Krolá Rzymłkiego z domu Rákufkiego [...]. W niczym nauki łtarodawney złotey były nie nárułzywłszy/ áby się to święte pańłstwo Rzymłkie ná włze łtrony rozszerzáło ku czći á wieczney łławie świętego pańłtwa Rzelkiego. *BielKron* [3322].

γ. *O dolegliwościach zewnętrznych* (3) : Gdy iego [*echynusa (gatunek ryby)*] łkorę łpali czyłcie/ tedy ten popioł łypać na rany zapłowane/ á niedopusći ranie się rozszerzác. *FalZioł* IV 34c, I 116d.

rozszerzać się po czym (1): Herpeta, morbus qui serpit, Wrzód który się rozszerza po ciełe yáko yełt łwierzbiączká y łifzáye *Mącz* 155c.

δ. *O wodzie: rozlewać się, rozpływać się* (1) : Extendere amplitudinem dicitur lacus, Rozszerzác się/ dáliey záliewác. *Mącz* 444d.

b. *O ilości: rozmnażać się* (2) :

Zwrot: »[komu] hojnie się rozszyrzác« (1): iż iefli się wdáłz pod krolełtwo á pod pośłufzeńłtwo iego/ iż y ty bogáctwá łwiátá tego/ y włzytki ine nábycia iego/ tobie się łporzyć á hojnie ná włzem rozłzyrzác máią. *RejPos* 241v.

Szereg: »sporzyć się a rozszyrzác« (1): *RejPos* 241v *cf* *Zwrot*.

Przen (1) :

Szereg: »mnożyć się a rozszerzác« (1): Przeciwo łáłecznemu ięzykowi prorok nárzeka/ profi páná áby się iemu mnożyć á rozłrzerzác dopułćić nieraczył. *RejPs* 17.

c. *O stopniu, intensywności* (8) : Crudescit morbus, Roszerza się/ Surowieye niemoc. *Mącz* 69c; *RejAp* 116v.

rozszyrzać się czym (1): Czáfem też kfyęża rozerwáni przy obirányu/ pośpolłtwá álbo y pány á przełożone łwyeckye łobye ku pomocy bráli/ [...] A iż łye tym pánów á przełożonych łwyetłkich włádzá rozłłzyrzálá/ [...] záłmákwáło to pánom *KromRozm* III 17v.

rozszerzać się na kim (1): W tymci to domu swoim ielzcie zá żywotá káždego tu ná zyemi opieka fie im ten Pan iego/ iż fie wżytki mułzą ząwždy ná nim rozlżyrzác á okázowác ony fwięte błogofławieńftwá y obietnice iego. *RejPos* 293v.

rozszerzać się w kim (1): Ktora chwałá [*pańska*] day Pánie Boże áby fie tu w nas wdzyęcznie okazálá y rozlżyrzálá bez wżelákiego pokryctwá ná wyek wiekow. *LubPs* gg.

Zwrot: »rozszyrzać się wszędzie« (1): A co o thákiey dziwney á nieznośney mocy [*Boga*]/ Pifáli y pogáni/ pifáli Prorocy. [...] Iáko ielt y był ząwždy/ y bez końcá będye/ Iáko iego wielmożność rozlżyrza fie wżędye. *RejWiz* 113v.

Szereg: »rozszyrzać się i (a) mnożyć« [*szyk 1:1*] (2): yłfz tho Rzemiełto náffe Vkarłza sie na then niedofatek náffego Rzemiełta, kthori sie ielłcze więcey rosłzirza y mnołfzi wthen obiczai yłz Czeliadz albo thowarzilffe bendacz w Słufzbie niełá połłufłni *ListRzeż w. 6*; *RejPos* 314.

d. O słowach i tekście (1) :

Zwrot: »z rzeczą się rozszerzać« = *szerzej omawiać temat (1)*: Y chociaż fię X(iądz) K(anonik) z rzeczą rozlżyrzál/ przed fię około tego płotu chodził [*tj. powtarzał stare argumenty*]: ponieważ nie tułzę áby co potężnieyłego/ Papielcy forytarze/ zá śwym Papięzem przywieść mogli. *NiemObr* 30.

2. Rozslawiac się, rozgłaszać się, rozpowszechniac się; fluere Mącz; dimanare Calep (15) : *PatKaz II* 86v; sławá thego cnotliwego narodu Polłkyego/ ktory v inych narodow w máłym baczeniu był/ prze zátrudnienie ięzyká swego/ rozlżyrzác fie będye. *RejPos* A3v; Abowiem gdy iuż Pan náłz włtąpić raczył do krolełtwá swoiego/ thedy fie dopirko poczęły rozlżyrzác łprawy á nauki Apołtołow iego *RejPos* 21v; *Calep* 325a; Bo, by tylko krewni fie ożeniáli, tedyby ząwždy lekłza byłá: á dálęy z gniazdá nie rozlżérzáláby fie miłość, iedno między krewnémi. *SarnStat* 599.

rozszerzać się między kogo (1): Bowiem niemálá czelć Iákob y yni przodkowie náłfy odzierzeli/ iż wydáli náukę słufłnego żywotá potomkom swoiem y rołkazáli/ aby fie to rołferzáló między dzieci ich *RejPs* 114.

rozszerzać się przez kogo w kogo (1): WYznawáiąc rozliczne dobrodzieyftwá páná swego wyłławiaycie fwięte imię iego/ á fnadz rozlicznemi przypráwámi wefela ták iż by fie błogofławieńftwo iego przez was rołferzáló wewłlytki národy fwiátá iego. *RejPs* 154.

rozszerzać się po kim [= wśród kogo] (1): Bowiem y sławá W.Kr.M. po włzech narodziech ludzkich rozłzerzác fie będzie. *WujJudConf* 16.

rozszyrzać się gdzie (1): A ci kthorzy nie wierzą weń [*w Boga*]/ [...] wiecznie zginác á potępyonemi być mułzą. A Ewányeliey fwięthey prawdá tym fie więcey tu ná zyemi rozlżyrzác będye. *LubPs* Bv.

Zwoty: »[czym] sławnie się rozszerzać« (1): Nabożna prózbá áby fie thym [*wyznawaniem możności pańskiej*] sławniey rozlżyrzálá sławá á możność imieniá Pánłkiego. *LubPs* O3 marg.

»szeroko się rozszerzać« (1): *Mącz* 131b cf »rozpościerać się, rozszerzać«.

»rozszerzać się po (wszem a. wszystkim) świecie (a. światu), na wszystkie świat« (3:1): *RejAp* 63; Nákoniec iuż y Ewányelia Pánłka/ kthora ielt ołtáteczny znák obietnic iego/ iuż fie rozlżyrza po wżytkiemu fwiátu. *RejPos* 262v; [*kościół Chrystusowy*] mnoży fię y rozłzerza po włzem świecie/ aż do łkończenia wiekow. *WujNT* 297, 435.

Szeregi: »mnożyć (a. rozmnażać) się i rozszerzać« (2): Pátrż iáko fię iuż kościoł widomie rozmnaża y rozfzerza po świecie/ máiąc/ y w pośrzod ciężkiego prześládowania/ poćiechę Duchá S. *WujNT* 435, 297.

»rozpościerać się, rozszerzać« (1): Pythagorae doctrina cum longe lateque flueret, Gdy fie ízóroko rofpościeráła rozfzerzáła *Mqcz* 131b.

Synonimy: **1.** *mnożyć się, pomnażać się, przybywać, przyrastać; a.a. roztaczać się; 2.* *rozchodzić się, rozgłaszać się, roznaszać się, roznosić się, rozpuszczać się, rozsiewać się, rozsławiać się.*

Formacje współrdzenne cf SZERZYĆ.

Cf ROZSZERZAJĄCY SIĘ

JR, MC, MN